

Nathalia Nikolaieva

REPRESSED TEACHER UNIVERSITY OF KIEV – LAWYER CHRISTER KRISTER

Life and activity of Arnold Edmundovych Krister are analyzed in this article. Special attention is devoted to his science activity in the law faculty in Kyiv state university. Author analyzed why and how he was repressed by NKVD in 1937.

Key words: political repressions, teachers, historians, NKVD USSR, Kyiv state university named by Taras Shevchenko.

УДК 069: 7 (477. 82–25)

Дмитро Зінько

**ВНЕСОК АНАТОЛІЯ ДУБЛЯНСЬКОГО
У ФОРМУВАННЯ КОЛЕКЦІЙ ХУДОЖНЬОГО МУЗЕЮ М. ЛУЦЬКА**

У статті охарактеризовано діяльність відомого громадського діяча та краєзнавця Анатолія Дублянського (1912–1997 рр.), пов'язану зі збереженням мистецьких колекцій, які стали основою експозиції сучасного Художнього музею м. Луцька. З огляду на авторську належність, тематику, сюжетну основу, особливості мистецького стилю, здійснено аналіз полотен європейських художників XVII – початку XX ст., що їх у 1940–1941 рр. науковець привіз із експедиції до родинного замку князів Радзивілів у містечку Олика, опис врятованої А. Дублянським портретної галереї магнатського роду Радзивілів, що експонується у музеї і становить основу "Галереї історичних портретів кінця XVI – початку XX ст."

Ключові слова: Анатолій Дублянський, Художній музей у Луцьку, культурна спадщина, західноєвропейське мистецтво, експозиція.

За роки українського державотворення значно посилюється інтерес до історико-краєзнавчої спадщини різних регіонів України, в тому числі Волині. Виявлення, вивчення й збереження музейними закладами пам'яток сприяло й сприяє активізації регіональних студій, переосмисленню експозиційного показу музеями історичної спадщини і подій сучасності, дає поштовх створенню експериментальних виставок.

Трансформаційні процеси мистецтвознавчої та пам'яткознавчої скерованості спираються на потужні напрацювання волинської інтелігенції попередніх поколінь. Без них, подвижницької роботи кращих її діячів щодо збереження та примноження музейних колекцій, пошук мистецьких реліквій регіону, не був би таким багатий фонд Волинського краєзнавчого музею (далі – ВКМ). Тому висвітлення питання про музейно-фондову діяльність видатного волинянина А. Дублянського (1912–1997 рр.), опис врятованих ним мистецьких пам'яток, слугуватиме розкриттю своєрідної "білої плями" в історії волинського музейництва, даниною шани цій непересічній особистості.

Ім'я А. Дублянського належить до числа тих, які повертаються із забуття. Зацікавлення його постаттю активізувалося лише в останні два десятиліття. Складність життєвого шляху науковця, його громадянська позиція стали об'єктом розвідок таких дослідників, як В. Рожко [15] та Н. Сташенко [16]. Краєзнавчу діяльність видатного волинянина висвітлювали Н. Кінд-Войтюк [10], О. Ошуркевич [19], А. Силук [16], О. Гаврилюк [4]. Окремі штрихи з біографії А. Дублянського подані у розвідці Н. Пушкар "Істина через півстоліття: листування Анатолія Дублянського та Ольги Косач-Кривинюк" [13]. Однак вагомий внесок А. Дублянського у створення основи для колекції сучасного Художнього музею м. Луцька, її характеристика залишилася поза увагою науковців. Студіювання цієї проблеми відкриває нові перспективи для повернення із забуття імен тих волинських діячів, які своєю діяльністю прислужилися рідному народові.

Мета наукової розвідки полягає у з'ясуванні змісту діяльності А. Дублянського, пов'язаної зі збором та збереженням мистецьких колекцій замку князів Радзивілів у містечку Олика, як основи сучасної експозиції Художнього музею м. Луцька.

Відповідно до мети завданням статті є: показ процесу формування А. Дублянського, як науковця, музейного діяча, популяризатора культурної спадщини; характеристика його внеску у збереження мистецької колекції Олицького маєтку родини Радзивілів; аналіз збереженої колекції пам'яток західноєвропейського малярства XVII – початку XX ст.; опис специфіки родинно-меморіальної портретної галереї цього магнатського роду, привезеної дослідником до Волинського краєзнавчого музею у 1940 р.

Джерельною базою дослідження послуговували фонди Художнього музею, фонди та архіви ВКМ, епістолярій А. Дублянського.

Анатолій Захарович Дублянський – визначна постать в історії не лише волинського краю, а й України загалом. Він відомий як палкий захисник культурної спадщини на теренах міжвоєнної Західної Волині, популяризатор її історії, безцінних історичних реліквій, мистецьких шедеврів, музейних збірок.

Із листів А. Дублянського до нинішнього директора ВКМ А. Силюка можна довідатися про місце та дату його народження. А. Дублянський народився у Перетоках Ківерцівського району, Волинської області – 11 листопада (29 жовтня за старим стилем) 1912 р., охрещений священиком парафіяльної церкви села Ромашківці, П. Міцкевичем [1]. Його батько Захарій Дублянський – церковний маляр, різьбяр, родом із міста Кременця. Мати – Неоніла (дівооче прізвище Швед).

У 1914 р. батьки Анатолія придбали дім у м. Луцьку, на ділянці, що на вулиці Торунській (район сучасної вулиці Коперника), однак Перша світова війна порушила плани сім'ї. Через Волинську губернію проходила лінія фронту. Чимало сіл та хуторів було знищено. Родина Дублянських з кінця 1915 р. – до середини серпня 1918 р. перебувала на Полтавщині та Луганщині. У Луганську батько А. Дублянського працював у малярному цеху паровозобудівельного заводу Гартмана [7]. Повернувшись на Волинь, сім'я Дублянських оселяється у будинку в м. Луцьку.

Закінчивши російську гімназію, у якій він навчався у 1921–1930 рр., А. Дублянський упродовж 4 листопада 1930 р. – до 4 вересня 1931 р. працював канцеляристом у шкільному інспектораті Луцька. У жовтні 1931 р. юнак розпочав навчання на гуманістичному факультеті Віленського (Вільнюського – примітка автора) університету імені Стефана Баторія. Як свідчить епістолярна спадщина та міжвоєнна преса Західної Волині [3; 7, с. 731–734; 8, с. 145–146; 11, с. 695–701; 13, с. 28–29] у 1930–1940-х рр. формувалося коло його наукових зацікавлень. Упродовж 1931–1933 рр. майбутній дослідник вивчав історію, знайомився із культурними пам'ятками міста. Він часто відвідував університетський археологічний музей, у якому зберігався чималий матеріал із розкопок, що проводилися на Волині. Славилася українською університетська бібліотека. Згадуючи Вільно, як місто своєї юності і роки університетських студій, А. Дублянський відзначав, що воно не було чуже українцям. Тут існувало православне братство, яке мало зв'язки із братствами різних міст, зокрема з м. Луцьк. Тут були школи, у якій навчалася українська молодь. У Вільно упродовж осені 1829 р. – лютого 1831 р. жив Тарас Григорович Шевченко [17, с. 126].

Через матеріальні труднощі у 1933 р. навчання довелося перервати; проте зібраний з університетської бібліотеки матеріал, ґрунтовні знання, здобуті в університеті, стали основою для науково-публіцистичних публікацій А. Дублянського, на сторінках періодичних видань Волині. У 1930-х рр. тут друкується чимало його краєзнавчих розвідок. Зокрема, вони з'являються у поновленому 1935 р. в м. Луцьку (заснованому ще 1924 р. у Варшаві) першому ілюстрованому часописі літератури, мистецтва та науки "Наш світ". Упродовж 1935–1936 рр. видання виходило за редакцією В. Островського. Це були не наукові праці, а популярні розвідки, написані з метою пробудження й підтримки національної свідомості українців, переконання їх у тому, що Волинь – давня українська земля і вони є її автохтони ("Українська старовина й етнографія в Волинському музеї", "Замок князів Острожських", "Рівне", "Дещо з нумізматики. Гроші, які ходили на Волині", "Зимно" [5, с. 172]). У 1934 р. А. Дублянський видав історичний нарис "Луцьк"; джерелами для його написання слугували дослідження О. Левицького, О. Мердера, А. Войніца, Т. Єжи-Стецького, М. Грушевського. У вересні 1935 р. дослідник відновив навчання – на цей раз у Варшавському університеті, що носив ім'я Ю. Пілсудського. Він спеціалізується з історії України у професора М. Кордуби, що був учнем М. Грушевського. Відомий учений запропонував А. Дублянському написати роботу на тему: "Участь князя Данила Галицького та його сина Романа у боротьбі за спадщину по Бабенбергах", яку згодом визнав як магістерську [17, с. 127].

Після закінчення у червні 1938 р. студій у Варшавському університеті і здобуття ступеня магістра філософії у галузі історії, А. Дублянський повернувся до м. Луцька. У листі до А. Силюка, написаному 26 серпня 1932 р., і надісланого із м. Новий Ульм (Німеччина) він згадував: "По закінченню університету я почав працювати в Луцькому музеї (ВКМ – примітка автора), що у той час знаходився на вул. Сенкевича у домі між домом лікаря Ліпінського, поляка, брата ідеолога українського гетьманства В'ячеслава Липинського, і будинком, що за польської влади було кіном "Чари", а далі нижче був тоді театр..." [12, с. 421].

Упродовж 1 липня 1938 р. – 17 вересня 1939 р., А. Дублянський працював у музеї над науковою інвентаризацією історичних архівних матеріалів; від грудня 1939 р. – до 22 червня 1941 р. – був старшим науковим співробітником відділу історії та виконував обов'язки директора з наукової частини музею [2]. Науковець чимало зробив для опрацювання фонду музею, його кількісного зростання, зокрема, А. Дублянський провів каталогізацію архіву родини Єловичів-Малинських (Єло-Малинських). Водночас як стипендіат Варшавського наукового інституту і учень М. Кордуби, він до вересня 1939 р., працював над докторською працею "Адам Кисіль з Брусилова".

У 1940–1941 рр. А. Дублянський ініціював поїздки працівників музею до Берестечка, на козацькі могили у Пляшеві, розкопки у городищі Перемиль та у старовинне містечко Олика. Особливо плідними виявилися експедиції до Олицького замку – володіння князів Радзивілів. Потрібно зазначити, що в умовах радянської дійсності, яка почала утверджуватись на Волині з кінця вересня 1939 р., частина офіційно націоналізованих історичних цінностей нерідко піддавалася варварському знищенню або ж розграбовувалася. Саме для порятунку таких речей здійснювалися поїздки науковців музею у містечко Олика. Тут, у родинному замку князів Радзивілів, знаходилися рідкісна колекція робіт всесвітньо відомих живописців: Хусеппе де Рібери, Ніколя Пуссена, Франческо Лондоніо, Юзефа Брандта, зразки старовинної зброї, меблів, гобеленів. У дубових, орнаментованих різьбою та інкрустацією шафах зберігалися рідкісні зібрання стародруків, інкунабул.

Частину матеріалів А. Дублянському та його колезі З. Леському пощастило перевезти до Луцька у краєзнавчий музей; чимало залишених експонатів згодом безслідно зникли. Зокрема, збірки безцінних книжкових видань використали червоноармійці для опалення численних кімнат князівського палацу взимку 1940–1941 рр. [19, с. 5]. У одному з листів до А. Силюка А. Дублянський так описував ті події: "Запам'яталися мені... дві... поїздки. Спочатку до Олики, до замку Радзивілів, куди директор, я і ще дві особи з музею їздили пізньою осінню 1940 року. Ми тоді лише оглянули замок, де жив Радзивіл, та взяли до музею лише якісь портрети і інші менші речі. Знайшли там багато книжок, що були скинені в одній кімнаті на купу, серед яких я знайшов інкунабули, але їх тоді не могли взяти, а сказали командирові тієї частини війська, що перебувала в цьому замку, що приїдемо ці книги забрати весною. Коли ж на весну приїхали більшим авто по ці книги, цей же самий командир зі сміхом заявив нам, що цих книжок немає. Була сувора зима, в замку було холодно і "наші хлопці" попалили ці книжки. так загинули цінні скарби, що були в різний час друковані латинською мовою" [3].

На підставі акту прийому від 26 серпня 1940 р. та книги надходжень за 29 жовтня 1940 р. (інші акти, як й інші аналогічні документи довоєнного періоду не збереглися – примітка автора), можна зробити висновки, що у 1940–1941 рр. до ВКМ із родинного замку князів Радзивілів (м. Олика) передано 333 предмети. Серед них були й полотна відомих європейських художників XVII – початку XX ст., які склали основу збірок Художнього музею у Луцьку – відділу ВКМ. А. Дублянському під час поїздки до Олики вдалося врятувати зразки романтичних полотен портретного жанру – зображення мрійливої, поетичної, однак схильної до героїчних поривів особистості. Прикладом цього є, також, такі експонати колекції: Елізабет Віже-Лебрен "Сімейний портрет пруської принцеси Луїзи Фридеріки і князя Антонія Радзивіла", Франца Крюгера "Портрет пруської принцеси Луїзи Радзивіл" та полотно невідомого художника "Портрет Людовіка Радзивіла". А. Дублянський зберіг також цілу портретну галерею магнатського роду Радзивілів із замку в Олиці. Сьогодні вона є частиною експозиції постійної зали полотен Художнього музею у Луцьку – відділу ВКМ, під назвою – "Галерея історичних портретів кінця XVI – початку XX ст.". Такі твори доводили родовитість нащадків можновладців, були символом роду, відображенням життя їх поколінь на землі, створювали своєрідний "код роду". Для таких галерей обирали знатних предків, які прославилися за життя насамперед військовими подвигами, це портрети князів Радзивілів, – людей високої культури, європейської освіченості. Могутній рід Радзивілів (на Волині з XVI ст.), що мав величезні земельні багатства в Україні, Литві, Білорусі, Польщі, був у родинних зв'язках із багатьма королівськими дворами Європи. Мистецька колекція Олицького замку поповнювалася дарунками від дружніх і споріднених магнатських сімей, монархів, які намагалися знайти у Радзивілах прихильників. З середини XVI ст. Радзивіли носили титул "князів Священної Римської імперії на Олиці і Несвіж".

Отже, важко переоцінити внесок А. Дублянського у порятунок та збереження мистецьких полотен, які певною мірою склали основу експозиції сучасного Художнього музею у Луцьку. Він виявився представником тієї частини української інтелігенції, яка незалежно від будь-яких партійних переконань та амбіцій самовіддано працювала для збереження цінних мистецьких колекцій, увіковічення історичної пам'яті рідного народу. Працюючи у тодішньому музеї він доклав неймовірних зусиль, аби зберегти пам'ятки минулого від безжального знищення, варварських розграбувань та вивезення за кордон.

Збережена А. Дублянським рідкісна колекція робіт відомих європейських художників та невідомих авторів родинно-меморіальної галереї князів Радзивілів дала змогу сформуванню унікальний мистецтвознавчий матеріал Художнього музею, який є підґрунтям для нових наукових розвідок. Якраз у цьому й полягала історична місія відомого діяча, яка потребує належної оцінки та подальших ґрунтовних краєзнавчих студій.

Список використаних джерел

1. ВКМ, КДФ– 17093. 2. ВКМ, КДФ-17127. 3. ВКМ, КДФ-16725. 4. Гаврилюк О. Анатолій Дублянський – дослідник і популяризатор історії та пам'яток Волині / О. Гаврилюк // Питання історії України. – 2009. – Т. 12. – С. 52–56. 5. Гаврилюк О. "Волинь – це українська земля..." (віхи пам'яткознавчої діяльності Анатолія Дублянського) / О. Гаврилюк // Праці Центру пам'яткознавства. – 2010. – Вип. 17. – С. 169–176. 6. Держархів Волинської обл., ф. Р-3441, оп. 1, спр. 185. 7. Дублянський А. Шляхи мого життя / А. Дублянський // Роде наш красний... Волинь у долях краян і людських документах. – Луцьк, 1999. – Т. 3. – С. 731–734. 8. 3 листів митрополита Анатолія Дублянського до Володимира Рожко // Роде наш красний... Волинь у долях краян і людських документах. – Луцьк, 1996. – Т. 1. – С. 415–416. 9. Календар знаменних і пам'ятних дат Волині на 2007 рік / [Ред.-упоряд. Є. І. Ковальчук, Е. С. Ксендзук]. – Луцьк: ПВД "Твердиня", 2006. – 128 с. 10. Кінд-Войтюк Н. В. Красзнавець Волині і церковний діяч Анатолій Дублянський / Н. В. Кінд-Войтюк // Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного характеру ВДУ імені Лесі Українки. – Луцьк, 2001. – Вип. 6. – С. 123–127. 11. Лист А. Дублянського до А. Силюка // Роде наш красний... Волинь у долях краян і людських документах. – Луцьк, 1996. – Т. 3. – С. 695–701. 12. Лист А. Дублянського до А. Силюка // Роде наш красний... Волинь у долях краян і людських документах. – Луцьк, 1996. – Т. 3. – С. 419–436. 13. Пушкар Н. Істина через півстоліття: листування Анатолія Дублянського та Ольги Косач-Кривинюк / Н. Пушкар // Леся Українка та родина Косачів в контексті української культури: Тези та матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Луцьк, 1996. – С. 28–29. 14. Пушкар Н. Нове про перебування Лесі Українки в Луцьку: за листами Анатолія Дублянського та Ольги Косач-Кривинюк / Н. Пушкар // Наша віра. – 1999. – № 8. – С. 13–14. 15. Рожко В. З Богом і Україною в серці / В. Рожко // Народна трибуна. – 11 листопада 1994. – С. 10–12. 16. Силюк А. Спомини А. Дублянського, митрополита УАПЦ в Західній Європі про Волинь, про своє життя / А. Силюк // Роде наш красний... Волинь у долях краян і людських документах. – Луцьк, 1996. – Т. 1. – С. 419. 17. Сташенко Н. Анатолій Дублянський на тлі доби. Штрихи до життєпису / Н. Сташенко // Волинський краєзнавчий музей: історія і сучасність: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 75-річчю Волинського краєзнавчого музею та 55-річчю Колодяжнен. літ.-мемор. музею Лесі Українки. – Луцьк, 2004. – Вип. 3. – С. 126–132. 18. Ошуркевич О. З історії Волинського краєзнавчого музею / Олексій Ошуркевич // Волинський музей. Історія і сучасність: тези і матеріали I наук.-практ. конф., присвяченої 65-річчю Волинського краєзнавчого музею та 45-річчю Колодяжненського літературно-меморіального музею Лесі Українки (Луцьк, 16–17 черв. 1994 р.). – Луцьк: Б. в., 1998. – С. 5–7.

Дмитрий Зинько**ВКЛАД АНАТОЛИЯ ДУБЛЯНСКОГО В ФОРМИРОВАНИЕ КОЛЛЕКЦИЙ
ХУДОЖЕСТВЕННОГО МУЗЕЯ Г. ЛУЦКА**

В статье охарактеризована деятельность известного общественного деятеля и краеведа Анатолия Дублянского (1912–1997 гг.), связанная со спасением и сохранением художественных коллекций, которые стали основой экспозиции современного Художественного музея г. Луцка. Учитывая авторскую принадлежность, тематику, сюжетную основу, особенности художественного стиля, осуществлен анализ полотен европейских художников XVII – начала XX вв., которые в 1940–1941 гг. ученый привез из экспедиции в семейный замок князей Радзивилл города Олыка, описание картин спасенной А. Дублянским портретной галереи магнатского рода Радзивилл, которая экспонируется в музее и составляет основу "Галереи исторических портретов конца XVI – начала XX вв."

Ключевые слова: Анатолий Дублянский, Художественный музей в г. Луцке, культурное наследие, западноевропейское искусство, экспозиция.

Dmytro Zin'ko**THE CONTRIBUTION OF A. DUBLYANSKY INTO THE FORMATION OF LUTSK ART
MUSEUM COLLECTIONS**

Work of the famous social activist and local historian Anatoly Dublyansky (1912–1997) associated in particular with the rescue and preservation of art collections, which formed the basis of modern exhibition in Art Museum of Lutsk is described in the article. The analysis of paintings by European artists of the XVII–XX, that were brought in 1940–1941 from an expedition to the family castle of Princes Radzivils in Olyka, was made basing on the author's affiliation, theme, plot basis, and artistic style. Rescued by A. Dublyansky portrait gallery of magnate Radzivils family that is exhibited in the museum and is the basis of "Historical gallery of portraits of the late XVI – early XX centuries" was also analysed. Keywords: Anatoly Dublyansky Art Museum in Lutsk, monument, cultural heritage, the West-European art, canvas, exhibition.

Key words: Anatoly Dublyansky, Art Museum in Lutsk, cultural heritage, Western art, exhibition.